

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 25 Sayı: 50 (Year: 25 Issue: 50)

Eylül 2022- Mart 2023 (September 2022-March 2023)

E-ISSN: 2149-9098

2022, 25(2): 356-391

DOI: 10.18691/kulturveiletisim.1136670

****Araştırma Makalesi****

Bir İletişim Stratejisi Olarak Feminist Karnavalesk

Anlatı^{1*}

Elif Bozkurt**

Öz

Mihail Bahtin'in karnaval kültüründen esinlenerek bir edebiyat kuramı olarak oluşturduğu karnavalesk, tarihsel, politik ve toplumsal mücadelelere ait metinleri okumak ve "Ötekileştirilenler" in kullandığı direniş strateji ve taktiklerini anlamak için birçok imkân sunmaktadır. Bu çalışmada, Bahtin'in karnavalesk kuramı bir lens olarak düşünülmüş ve Türkiye'de 2000 sonrası feminist hareketin ürettiği metinlere bu lensle bakılmıştır. Feminist ve karnavalesk literatürün kesişimselliğinin tercih edilmesinin ardında, karnaval kültürünün, modern toplumlardaki toplumsal hareketlere taşındığı, karnaval kültürüyle toplumsal hareketler arasında işlevsel ve biçimsel ortak noktaların bulunduğu ve bir direniş stratejisi ve taktiği olarak karnavalesk retorik'in toplumsal hareketlere güç verdiği düşüncesi yatmaktadır. Feminist hareketin kullandığı kolektif eylem retorik'inin, karnavalesk kuramın hangi kategorileriyle örtüştüğü, feminist hareketin karnavalesk retorik'i hangi saiklerle tercih ettiği ve karnavalesk retorikle değiştirmek istediği politikaların neler olduğu, karnavalesk retorik'in feminist harekete, kamusal alana ve küresel feminist kimliğin oluşumuna neler kazandırdığı araştırılmaktadır. Feminist nitel bir metodolojiyle yürütülen bu çalışmada, feminist hareketin, kolektif bir kimlik oluşturmak, mücadeleyi büyütmek ve kazanım elde etmek için ürettiği eylemler, söylemler ve metinler, metin analizi yöntemiyle incelenmektedir. Bu analizde, Bahtin'in karnavalesk kuramının kategorilerinden yola çıkılıp bir iletişim stratejisi olarak feminist karnavalesk bir anlatı oluşturulma çabası, bu çalışmanın hem Türkçe hem de İngilizce literatür içinde özgün değerini ortaya koymaktadır. 2000 sonrası feminist hareketin, karnavalesk kolektif eylem retorik'ini, egemen eril düşünce sistemiyle kurulan devlet, siyaset, hukuk, din, iş piyasası, aile ve cinsellik gibi yapısal oluşumlardaki toplumsal cinsiyet rejimlerini aşındırabilmek, kadınların yaşadığı ayrımcılığı en aza indirebilmek, kamusal yaşamda eleştirel bilincin doğmasına katkı sunabilmek, eril zihniyetin ürettiği baskılardan kurtulabilmek, "ötekileştirilmiş" kadın kimliğine alan açabilmek ve yeni bir siyasal iletişim dili oluşturabilmek için kullandığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Feminist hareket, karnavalesk kuram, feminist karnavalesk anlatı.

¹ Bu araştırma makalesi "Karnavalesk Kuramla 2000 Sonrası Türkiye Feminist Hareketini Okumak" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Geliş Tarihi: 05/06/2022. Kabul tarihi: 23/07/2022

** Bağımsız Araştırmacı, Dr.

Orcid no: <https://orcid.org/0000-0003-1126-205X>, elif.ophelia@gmail.com

****Research Article****

Feminist Carnavalesque Narrative as a Communication Strategy^{2*}

Elif Bozkurt**

Abstract

Carnavalesque theory, created by Mikhail Bakhtin as a literary theory inspired by carnival culture, paves the way to read the texts of historical, political, and social struggles, and to understand the resistance strategies and tactics used by the "marginalized". In this research, Bakhtin's carnivalesque theory offers a lens to examine the post-2000 feminist movement in Turkey. Standing on the intersectionality of feminist and carnivalesque literature, I, using Bakhtin's carnivalesque theory, argue that carnival culture can be traced in social movements in modern societies. It is my claim that there are functional and formal common points between carnival culture and social movements, and that carnivalesque rhetoric, as a strategy of resistance, gives strength to social movements. The work examines which categories of carnivalesque theory overlap with the rhetoric of feminist collective action. It also inquires why the feminist movement prefers carnivalesque rhetoric, what kind of policies the feminist movement wants to change with the use of carnivalesque rhetoric, and, finally, what carnivalesque rhetoric brings to the feminist movement, the public sphere, and the formation of global feminist identities. In this research, I employ a feminist qualitative methodology in accordance with which the actions, discourses and texts produced by the feminist movement to create collective identities, enlarge the struggle, and achieve gains are examined by textual analysis. In this analysis, the effort to create a feminist carnivalesque narrative as a communication strategy based on the categories of Bakhtin's carnivalesque theory reveals the distinctive value of this research in both Turkish and English literature. By using the carnivalesque rhetoric of collective action, the post-2000 feminist movement is able to erode the gender regimes in structural formations such as politics, law, religion, labor markets, family structure, and sexuality established with the dominant masculine thought system. In doing so, the movement aims at reducing the discrimination experienced by women, and contributing to the emergence of critical consciousness in public life. The research reveals that such rhetoric is used for introducing a new political communication language in order to eliminate the pressures produced by masculine mentality, and to make room for "marginalized" female identities.

Keywords: Feminist Movement, carnivalesque theory, feminist carnivalesque narrative.

²This research article was produced from the doctoral thesis titled "Reading the Post-2000 Feminist Movement with Carnavalesque Theory".

* Received: 05/06/2022. Accepted: 23/07/2022

**Independent Researcher, Dr.

Orcid no: <https://orcid.org/0000-0003-1126-205X>, elif.ophelia@gmail.com

Bir İletişim Stratejisi Olarak Feminist Karnavalesk Anlatı

Giriş

Feminist hareket, ataerkil bir sistemde kadınların, erkeklerden farklı bir cinsiyete sahip olduğu için toplumsal yaşamın her alanında maruz kaldığı ayrımcılığın yarattığı haksızlık ve eşitsizliğe karşı mücadele örgütlemekte (Berktaş, 2014: 3) ve bu mücadeleyle ataerkil sistemi yıkmak istemektedir. Feminist hareket, ataerkinin, varlığını sürdürmek için çok geniş bir alana yayılmış kurumsal ilişkilerini, toplumsal cinsiyet rejimi şeklinde kavramsallaştırarak ailede, eğitimde, dinde, hukukta ve toplumsal yapının her katmanında oluşan tüm hiyerarşik yapıları açığa çıkarmaya (Öztaş, 2019: 33-34), kadını ezen bu hiyerarşik yapılar hakkında teoriler oluşturmaya ve bu teoriler çerçevesinde mücadele örgütlemeye çalışmaktadır.

Feminist hareket, aynı zamanda toplumun birçok katmanında, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe vurgu yapan, kadınların, evrensel olarak değersizleştirilmesinin kökenlerini, nedenlerini, kadının yaşamına ve toplumsal yaşama yansımalarını sorgulayan, kadının, toplumsal yapıdaki ikincil konumunu eleştiren, kadın erkek eşitsizliğinin nasıl giderileceğine dair fikirler geliştiren teoriler bütünüdür. Feminist hareket, teori oluştururken farklı ideolojileri incelemekte, analiz etmekte, bazılarını eleştirmekte, bazılarını reddetmekte ve bazılarıyla da eklektik bağlar kurmaktadır. Örneğin, Marksizm, sosyalizm, liberalizm, Freudyenizm, varoluşçuluk, lezbiyenlik, transseksüellik, ekoloji, vejetaryenlik, veganlık, İslamiyet ve queer³ gibi ekonomi, politika, kültür, din, psikoloji, ekoloji ve cinsellik gibi alanlarda üretilen birçok deneyim ve teoriyle bir eklemlenme ilişkisi geliştirerek kendi teorilerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla feminist hareket, toplumsal cinsiyet eşitsizliği eleştirisi ile ataerkil kültürü besleyen tüm siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve ekolojik sistemleri değiştirme çağrısını içermektedir.

Feminist hareket, toplumsal yaşamı, genel olarak bir anlam inşası olarak görmekte (Scott'a 2010: 129-130), cinsler arasında sosyal, politik, ekonomik ve teknolojik alandaki eşitsizlikleri, güç ilişkilerinin bir yansıması olarak düşünmekte ve

³Queer kuram, heteroseksüel eğilimleri dayatan ve bunun dışında kalan her türlü deneyimi "öteki" olarak gören heteronormatif düzenin normlarını merkezine alarak heteroseksüel sistemin dayattığı öğretileri ve yaşam biçimlerini aşındırmaya çalışmaktadır. Heteronormatif sistem, biyolojiye yaptığı referansla bu düzeni, "mutlak" olarak ortaya koyarken queer teori, doğal addedilen biyolojik cinsiyetin, tarihsel ve kültürel bir inşaa olarak toplumsal cinsiyetle olan ilişkisini tartışmaya açmaktadır (Özküralp, 2015: 212).

bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için cinsler arasındaki güç ilişkilerini yapı-bozumuna uğratmaya çalışmaktadır (Öztan, 2019: 33-34). Türkiye’de 2000 sonrası feminist hareket, yaşamın her alanında, cinsiyet eşitliğine dayanan bir değişim yaratmak ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet rejimleri kurmak için feminist politik anlam taşıyan çok çeşitli metinler üretmektedir.

Bu araştırmada, 2000 sonrası Türkiye’de, liberal, Marksist/sosyalist, lezbiyen, trans, İslami, queer ve vejetaryen/vegan eko-feminizm gibi farklı teorik arka plana sahip feminist hareketlerin ürettiği döviz, pankart, duvar yazısı, eylem fotoğrafı, şarkı ve Instagram/Twitter metni, Bahtin’in karnavalesk kuramıyla ele alınmaktadır. Feminist hareketin, taleplerini dile getirmek için kullandığı kolektif eylem repertuarının, karnavalesk kuramın kategorileriyle örtüşen noktaları açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Feminist hareketin tarihi boyunca, ataerkil iktidarlara karşı farklı tarihsel dilimler ve coğrafyalarda mücadele yürüten feminist aktivistlerin, söylem ve eylemlerinde pek çok kültürün ve retoriğin izini sürmek mümkündür. Bu çalışmada, feminist ve karnavalesk literatürün kesişimselliğinin tercih edilmesinde, Antik Yunan’dan başlayıp Ortaçağ’da kök salan karnaval kültürünün, Bahtin’in karnavalesk kuramı aracılığıyla modern toplumlardaki toplumsal hareketlere taşındığı ve karnaval kültürüyle toplumsal hareketler arasında ortak noktaların bulunduğu düşüncesi yatmaktadır. Hem karnaval kültüründe hem de feminist harekette, benzer iletişim strateji ve taktikleriyle egemen söylemlere meydan okuma, tüm yerleşik toplumsal yapıları alt üst etmeye çalışma, umut ve dayanışma etrafında yeni bir dünyanın hayalini kurma, kolektif bir kimlik ve kolektif toplumsal bir beden olarak egemenlere karşı mücadele yürütme gibi ortaklıklar öne çıkmaktadır.

Karnavalesk kuram ile feminist hareket arasındaki bu ortak noktalara rağmen hem Türkçe hem de İngilizce iletişim çalışmaları literatüründe, feminist hareketin ürettiği metinlerin karnavalesk kuramla analizini yapan feminist karnavalesk bir anlatı bulunmamaktadır. Bir edebiyat teorisi olarak üretilen karnavalesk kuram, İngilizce literatürde feminist karnavalesk kavramsallaştırmasıyla eleştirel bir sanat teorisi olarak genişletilip roman, tiyatro, karikatür ve sinema metinlerini analiz etmek için kullanılmaktadır⁴. Bu araştırma, feminist karnavalesk anlatıyı, daha da genişleterek

⁴Bkz. Abootalebi H.& Kargar, A. (2020). Carnavalesque and its All-Pervasive Influence in Caryl Churchill’s *Cloud Nine*. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 12(1).

feminist hareketin mücadele yürütürken kullandığı strateji ve taktiklere işaret etmekte ve feminist hareketin bir iletişim retoriğini ifade etmeye çalışmaktadır. Feminist nitel metodolojiyle yürütülen çalışmada amaçlı örneklem yoluyla 2000 sonrası Türkiye feminist hareketin ürettiği metinler toplanarak analiz edilmektedir. Bu çalışma, feminist hareketin ürettiği metinleri odağına alıp karnavalesk kuramın kategorileriyle analiz ettiği ve feminist karnavalesk anlatının kendi kategorilerini, feminist iletişim stratejisi olarak oluşturduğu için hem Türkçe hem İngilizce iletişim literatüründe bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Karnavalesk Kuram ve Kategorileri

Rusya'nın, sosyal bilimler alanında, söylem teorisyeni ve göstergebilimci olarak yetiştirdiği en özgün düşünürlerden biri olan Bahtin, Ortaçağ Avrupası'nın görkemli karnavallarına çokça ilgi duymuş ve 20. yüzyılda, bir Ortaçağ ritüeli olan karnavalların kendine has doğasını, edebiyat alanına uyarlayarak karnavalesk kuramı üretmiştir. Bahtin, karnavalları, kilisenin ve devletin politik, yasal ve ideolojik otoritesini, kısa süreli de olsa yerle bir edildiği özgürleştirici bir edim olarak görmektedir. Bu edim esnasında, kurallar, bir dalga geçme unsuru olarak kullanılırken yaratıcı fikirlerin oluşabilmesi için yeni bir zeminin açılmasına olanak tanımaktadır (Kıpçak, 2016: 107-110).

Karnavallarda kullanılan halk mizah kültürü, halk arasında kullanılan simgesel iletişim biçimlerini göstermekte ve eleştirel bilincin doğmasını sağlamaktadır. Bu mizah kültürü, hayatın hiyerarşik kabuğunu kırarak bir öznenin veya nesnenin, yeniden, yenilenmiş ve yaratıcı bir biçimde tekrar anlamlandırılmasına olanak sunmakta ve genel-geçer olduğu düşünülen "anlam setleri" üzerine düşünmek için gerekli olan a priori öğelere işaret etmektedir. Karnavallarda, bir karnaval otoritesinin seçilmesi, otoriteyi taçlandırma ve tacını alma ritüelinin yapılması, yeryüzünün ve bedenün üretken dinamikleri vurgulanarak kutsallığının gökten yeryüzüne indirilmesi ve hiciv yoluyla sorgulanması, hiyerarşik yapı ve bu yapıyla bağlantılı korku, yüceltme ve adab-ı muaşeret kurallarının askıya alınması, simgesel düzenin göreceliliğinin

Køhlert, F. (2012). Female Grotesques: Carnavalesque Subversion in the Comics of Julie Doucet. *Journal of Graphic Novels and Comics*, 3(1).

Lousley, C. (2014). A Feminist Carnavalesque Ecocriticism: The Grotesque Environments of Barbara Gowdy's Domestic Fictions. *Studies in Canadian Literature*, 39(1).

Sevinç, C. (2016). Karnavalesk Bir Roman Olarak Barbarın Kahkahası. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44).

yüceltilmesi, hayatın olağan rutininden koparılarak alışılmadık olanı deneyimletmesi, insanlar arasındaki fiziksel ve statüsel mesafenin ortadan kaldırılarak özgür, samimi bir temasın başlaması, değerlere, düşüncelere, fenomenlere ve şeylere karşı özgür ve samimi bir tutum benimsenmesi söz konusudur. Dolayısıyla karnavallar, egemen bakış açısına karşı alternatif bir yaşamı imlemektedir (Brandist, 2011: 206-208).

Böylece karnaval kültürü, egemen olan ve halklara dayatılan tüm “kutsal” anlamsal setleri sokaklara, meydanlara indirip kolektif hicivsel bir yaklaşımla bu anlam setlerini sorgulamakta ve yeni bir yaşam formunun olasılığına işaret etmektedir. Bu yüzden de karnaval kültürünün, tüm toplumsal yapılar içinde devrimci dinamikleri bulunmaktadır.

Bahtin, Avrupa’daki karnavalların ortak özelliklerinden yola çıkarak karnavalesk kuramı; a. tepetaklak dünya; b. karnaval kahkahası; c. bedenin grotesk metamorfozu; d. dilin grotesk metamorfozu; e. diyalojizm; f. çoksesselilik (polyphony); g. çokdillilik (heteroglossia) ve h. zaman-uzam (kronotop) olarak kategorileştirmekte ve bu kategorilerin önem, işlev ve amaçlarını açıklamaktadır (Bahtin, 2019: 164, 316; Brandist, 2011: 172, 211, 218).

a. Tepetaklak Dünya

Bahtin’e göre karnavallar, bilindik veya sıradan gibi görünen ilişki yapılarını ters yüz ederek tuhaflaştırmakta ve sınıfsal ilişkiler tarafından belirlenen toplumsal rollerin doğuştan edinilmediğinin, kültürel yollarla inşa edildiğinin altını çizmektedir (Bahtin, 2020: 224-225). Bahtin, “ötekiliği” veya “ötekini” görünür kılmak için toplumsal yapılardaki hiyerarşik sistemlerin karşısında durmakta (Holquist, 1990: 89) ve karnavalesk kuram etrafında “benlik” ve “öteki” arasındaki ilişkiyle ilgilenerek insan olmanın bu iki kutup arasındaki değiş tokuşunun nedenini (Holquist, 1983: 308) yapı-bozumuna uğratarak yerleşik egemen sistemleri tepetaklak etmeye çalışmaktadır.

Bahtin’e göre (2020: 224-225) karnavalesk yaşam, halkın yaşamının alışıldık seyrinden farklı olduğu için bir ölçüde ters yüz edilmiş, dünyanın tersine çevrilmiş halidir. Sıradan, yani karnavalesk olmayan yaşamın yapısı ve düzenini belirleyen yasalar, yasaklar ve kısıtlamalar karnaval boyunca askıya alınmaktadır. Askıya alınanların başında da hiyerarşik yapı ve bu yapıyla bağlantılı tüm korkutup sindirme, hürmet, dindarlık ve adab-ı muaşeret biçimleri gelmektedir; yani sosyal hiyerarşik eşitsizlikten veya insanlar arasındaki yaş da dahil olmak üzere herhangi bir eşitsizlik biçiminden kaynaklanan her şey tepetaklak edilmektedir. İnsanlar arasındaki tüm

mesafeler askıya alınmakta, özgür, içli dışlı, teklifsiz, samimi, sıcak bir temas bulunmaktadır. Bu durum, karnavala özgü bir dünya anlayışının çok önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Özgür ve teklifsiz bir tutum, tüm değerleri, düşünceleri, fenomenleri ve şeyleri kaplamaya başlamaktadır.

Bahtin'e göre (2020: 164) karnaval, şeyler ve düşünceler arasındaki alışlagelmiş yanlış bağlantıları, değerler hiyerarşisini tahrip etmektedir. Yapılması gereken aşağı olanla yukarı olanı birbirine yaklaştırarak değerlerin ve sembollerin yanlış kurulmuş hiyerarşisini ters yüz etmektir. Karnaval, çağın insanıyla dünya arasında uyumlu bir bütünlük sağlayacak bir zaman-uzam anlayışı ve yeni iletişim formlarının önünü açmaktadır.

b. Karnaval Kahkahası

Bahtin'e göre (2019: 73-75) halk, resmi ciddiyetin ağır zincirlerinden, mutlak ve değiştirilemez olarak düşünülen kategorilerin kasvetli baskısından karnaval kültürüyle kurtularak değişim ve yenilenme coşkusu taşıyan dünyanın neşeli ve özgürce gülen boyutuna açılmaktadır. Kahkaha, karnavallarda daima resmi ciddiyete yönelmekte, Tanrılar ve en yüce dünyevi otoriteler küçük düşürülerek kendilerini yenilemeye zorlanmak üzere alaya alınmaktadır. Böylece kahkaha, otoritelerin, hakikatlerin ve dünya düzenlerinin değişimine olanak sunmaktadır (Bahtin, 2020: 229).

Kahkaha, evrensel olup tüm dünyaya, tarihe, toplumlara ve ideolojilere yönelebilmektedir. Aynı zamanda, tamamen farklı bir dünyanın, başka bir düzenin başka bir yaşam biçiminin olanaklarını ifşa etmekte ve insanı, sahte birliğin sınırlamalarından, tartışılmaz olarak kabul edilenin sabitliğinden kurtarmaktadır (Bahtin, 2019: 108). Taşlama, öykünme, mizah ve soytarılıkla ortaya çıkan kahkaha, insanları, baskı içeren rejimlerden özgürleştirmektedir (Shaftesbury'den (1727) akt. Morreal, 1997: 32).

Karnaval meydanlarında "çılgınlık", "uygunsuz davranışlar", sövgüler, taşlamalar, mizah, parodiler ve gülünçleştirilen taklitler biçiminde deneyimlenen başka bir hakikat kendini hissettirmekte ve resmi ciddiyete ait tüm korkuları ve yalanları, maddi bedensel şenlik atmosferinin kahkahasında dağıtmaktadır (Bahtin, 2019: 108).

Karnaval meydanlarında, kahkahayı açığa çıkaran farklı edebi ve tiyatral türler, toplumlara ve insanlara canlılık katmakta, bir kavrayış değişikliğini sağlamakta, olması istenen durumların ve olayların tasvirini yapmakta ve yaşamları

özgürleştirmek için güç vermektedir (Morreal, 1997: 89, 159). Ayrıca iktidarın gizli süreçlerini açığa çıkarıp açık ve olgusal bir tartışma yürütmeye olanak sağlamaktadır. Bu yüzden de yüzyıllardır, karnaval meydanlarında kahkaha yaratan tüm edebi ve tiyatral türler, egemenlerin ayrıcalıklarına meydan okumak, iktidarın gücünü zayıflatmak ve direnişi güçlendirmek için kullanılmaktadır (Branagan, 2007: 470-478).

Karnavallarda farklı kılıklara bürünmenin ya da büyük bir kalabalığın parçası olmanın getirdiği anonimlik, ortamda neşe ve özgürlük havasını artırmakta, fiziksel olarak kendini bırakma hali, dans, oburluk, açık cinsellik ve genel hayâsızlık bedeni kutsamaktadır. Böylece karnaval ortamı, tahakküm altında olmayan söylemin hüküm sürdüğü, kölece davranışların ve sahte tavırların olmadığı bir yer haline gelmektedir (Scott, 2018: 260-263). Bu açıdan karnavallar, teması, imge dokusu, örüntüsü, retorisi ve ritüelleriyle toplumsal ve politik dönüşümlerde önemli bir rol oynamaktadır (Bahtin, 2019: 107).

c. Bedenin Grotesk Metamorfozu

Bahtin'in egemen yapıları yapı-bozumuna uğratmak için karnaval kültüründen esinlenerek önerdiği diğer bir kategorik set de grotesk beden ve dil imgelemleridir. Groteskin özü, yaşamın çelişkili yanlarını, yani yaşamın zıtlıklarının çift taraflı bütünlüğünü sergilemesidir. Groteskin merkezinde, öngörülemezlik ve istikrarsızlık yatmaktadır. Bir beden, asla bitmeyen asla tamamlanmayan, sürekli olarak inşa edilen, yaratılan ve başka bir bedene dönüşen olarak tanımlanmakta ve bu akışın yaratıcı boyutları, grotesk tarafından vurgulanmaktadır (Bahtin, 2019: 88, 330).

Grotesk imgelemin karakteristiği olan bedenin uzuvlarının simgesel olarak parçalanması ve yeniden birleştirilmesi, toplumsal hiyerarşinin yıkılıp parodik ve yadırgatıcı şekillerde yeniden biçimlendirilmesi, karnaval kutlamalarının kolektif ve bedensel deneyimiyle bağlantılı olmaktadır (Brandist, 2011: 211).

Maddi bedensellik ilkesinin, yani insan bedenini, yeme, içme, cinsel hayat gibi imgelerle temsil etmek karnavalesk kuramda önemli bir rol oynamakta ve bu ilkelere ait imgeler, halk mizah kültüründen miras alınmaktadır. Grotesk gerçeklikte, bedensel unsurlar, hayatın diğer alanlarından kopuk, mahrem ve hodbince değil; son derece olumlu, tüm halkı temsil eden evrensel bir bütünlük içinde gösterilmektedir. Grotesk gerçeklik, dünyanın maddi ve bedensel köklerinden kopukluğun karşısında durmakta ve "kaba saba olan şeyler"le alakası yokmuş numarası yapmamakta ya da dünya ile bedenin bağımsız iki şey olduğunu iddia etmemektedir (Bahtin, 2019: 45).

d. Dilin Grotesk Metamorfozu

Bedeninin, grotesk metamorfuzunu sağlayan grotesk bir dil anlayışıdır. Bu dil anlayışı da övgü, yergi, alay gibi duygu ve düşünceleri barındırmaktadır. Grotesk bir üslupta, aşırı uçlara gitme, bütün sınırları ihlal etme, özel toplumsal fenomenleri yerden yere vurma gibi eğilimler bulunmaktadır (Bahtin, 2019: 318-319).

Karnavallar, konuşma eyleminin yani dilin karnavallaşmasını da kapsamaktadır. Dilin tüm katmanlarına, karnavala özgü bir dünya anlayışı sızmakta ve kısıtlamasız, çok zengin karnaval jestleri hâsıl olmaktadır. Karnavala özgü dünya anlayışının kategorileri, karnaval gülmesi, tahta çıkarma ve tahttan indirme ve kılık değiştirmelerle oluşan simge sisteminin yanı sıra özgür karnaval sözünün samimi, alaycı, alışılmadık, tuhaf, övücü ve yerici ifade biçimleriyle anlatı formlarının neredeyse tüm türlerine derinden sızmaktadır (Bahtin, 2020: 233).

Bahtin'e göre (2019: 204, 229) normlardan, hiyerarşilerden, oturmuş dilin sınırlarından özgürleşmiş olan karnavalesk konuşma biçimleri, kendine özgü bir argo oluşturmakta, dostane bir ilişkiyle özel bir kolektivite yaratmaktadır. Bu kolektivite, otoriteyi, grotesk bir dil ile karnaval meydanında paramparça etmektedir.

Sövgü, hürmetsiz sözler ve küfürler, özgür karnaval atmosferinin gülünç yüzünün yaratılmasına katkıda bulunmakta, hepsi genel bir gülme tonu kullanmakta ve hepsi dünyayı tazeleyen karnaval ateşinin birer kıvılcımı haline gelmektedir. Sövgülerin tematik içerikleri, insan bedeninin parçalanmasıdır. Sövgü daha çok ayaklar, eller, ağız ve kafa gibi bedenin uzuvlarına yönelmektedir. Böylece grotesk bir beden algısı, sövgülerin, bedduaların ve her türlü itibarsızlaştırmayla grotesk dilin temelini oluşturmaktadır. Sövgüsel dil, grotesk imgeler üzerinde itibarsızlaştıran ve yeryüzüne indiren biçimleri ile doğrudan bir etki yaratmaktadır. Bu müstehcen ve sövgüsel sözlerle amaç, nesnelere, tezahürler ve değerler arasındaki bütün mesafeleri ihlal etmek ve yıkmaktır (Bahtin, 2019: 43-54, 209, 429).

e. Diyolojizm

Bahtin'e göre (2020: 220-221) hayat doğası gereği diyalojiktir ve yaşamak diyaloga katılmak demektir. Hayatta, başkasına sorular sormak, bir başkasının sözlerine kayıtsız kalmamak ve ona karşılık vermek, ötekiyle uzlaşmak veya onunla mücadele etmek ancak diyalogla mümkündür. Kişi bu diyaloga; gözleri, dudakları, elleri, ruhu ve

tüm bedeni ile katılmaktadır. Yani kişi diyaloga yalnızca düşünceleriyle katılmamakta, tüm benliğiyle dahil olmaktadır.

Bahtin'e göre diyalog içinde, ortak bir anlaşmaya varılamasa da karşılıklı iletişim sürecinde insanlar, savundukları, inandıkları ya da ifade etmeye çalıştıkları düşüncelerini daha çok farkına varmakta ve diğerlerine yönelttikleri anlayışları daha fazla genişletmektedir (Sennett, 2012: 31).

Bahtin'i, diğer dil bilimcilerden ayıran özelliği, dili bu şekilde bir performans, bir konuşma birliği, bütünlüğü olarak ele almasıdır. Bahtin'in belirli bir şekilde kendilik ve ötekinin ilişkisini modelleme şekli, özel bir tür diyalogu doğurmuştur (Holquist, 1983: 308-309).

Bahtin'e göre diyoloji, iki türü kapsamaktadır; Sokratik diyalog ve Menippos yergisi. Bahtin, hakikati ortaya çıkarmada, Sokratik diyalogu işaret etmekte ve tıpkı karnavalın, resmi kültürün karşısında konumlanması gibi Sokratik diyalogu, otoriter sözün karşısında konumlandırmaktadır. Başka söz türleriyle herhangi bir iş birliği hattından yoksun olan otoriter monolojik söz, hiçbir konuşma türünün kendisine yaklaşmasına, ilişkiye girmesine izin vermeyerek diyalogu dışlamaktadır (Pomorska, 2019: 13).

Menippos yergisinde ise felsefi bir fikir veya söylemin, mitolojik veya masalsı bir anlatıda, hakikatin peşinde olan bir insan imgesinde cisimleşerek hakikatin yolunu açması durumu söz konusudur. Fantastik veya masalsı olan, hakikatin cisimleştirilmesine hizmet etmemekte; daha ziyade hakikati arama yolunu açmaktadır. Menippos yergisinin başkahramanları, mitolojik, tarihsel, masalsı ve efsanevi figürlerdir. Fantastik olanı icat etmesi ve kullanması açısından Menippos yergisinden daha özgür başka bir tür bulunmamaktadır (Bahtin, 2020: 211-214).

f. Çokseslilik (Polyphony)

Bahtin, karnavalesk kuramı oluştururken bir müzik terimi olan çokseslilikten yararlanmış ve bu kavramı bir metafor olarak kullanmıştır. Bahtin'e göre "ses" dünyaya dair bir fikri, bir bakış açısını yansıttığı ve anlamsal bir konum belirttiği için Bahtin, bu kavramı müzik kuramının dilinden alıp poetikanın diline aktarmış (Cuşu, 2014: V-2), sonrasında bu kavram, poetikanın da sınırlarını aşmış politikaya, toplumsal hareketlere hatta feminist aktivizme aktarılabilecek zenginlikte bir kavrama dönüşmüştür.

Bahtin, fikri, bir kişinin zihninde sabit durarak kalıplaşan bir yapı olarak görmemekte, aksine fikrin özneler arası bir akışla oluştuğunu düşünmektedir. Yani fikrin oluşum alanı, bireysel bilinçten ziyade bilinçler arasındaki diyalojik birliktelik olmaktadır. Bir fikrin, yaşamaya, şekillenmeye, gelişmeye, özsel ifadesini bulup yenilenmeye, yeni fikirler doğurmaya ihtiyacı bulunmaktadır, bunun için de başkalarının fikirleriyle sahici diyalojik ilişkilere girmesi gerekmektedir ve ancak bu durumda, sahici bir düşünceye dönüşmektedir. Karnaval ortamında fikir veya sesler, diğer seslerle diyalojik ilişkiye girerek çoksesli bir ortam yaratmaktadır. İnsanların, toplumun geniş bir kesiminden bir araya gelerek diyalog ortamında kendisini ifade etmesi ve dünya görüşünü ortaya koyması, karnaval ortamının demokratik bir yapı olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte farklı seslerin, fikirlerin, ideolojilerin aynı düzlemde bulunması, birbirleriyle ilişki içinde olması (Cuşa, 2014: 31-36), toplumda yepyeni toplumsal temas formlarına olanak sağlamaktadır.

g. Çokdillilik (Heteroglossia)

Bahtin'in (2020: 62-71) çokdillilik (heteroglossia) kavramı, dilin toplumsal, kültürel ve ideolojik temsilinde ortaya çıkan dil çeşitliliğinin karşıtlık ilişkisi ama aynı zamanda sürekli bir etkileşim içerisinde olmasını ifade etmektedir. Bir toplumda çokdilliliğin sağlanması durumunda, söylem, hâkim bir bakış açısı ve bütünlüklü tek bir sesin kısırlaştırıcı hegemonyasından kurtarılmış olmaktadır. Bu da ancak dilin, çok boyutlu ve çok çeşitli olarak algılanmasıyla mümkün görünmektedir. Böylece heteroglossia, farklı toplumsal, ideolojik ve bireysel dillerin karşılaşma arenasını oluşturmaktadır.

Çokdillilik, dili, farklı amaç ve vurgularla doldurarak dilin farklı biçimlerde katmanlaşmasına olanak sağlamak ve toplumun farklı kesimlerine ait söylemleri, değişik biçimlerde kullanarak yeni söylemler oluşturmaktadır. Bahtin'e göre dil, canlı ve dinamik bir yapıya sahip olduğu için toplumsal grupların dilleri, mesleki diller, kullanılan anlatımın türüne ilişkin diller ve kuşakların dilleri gibi farklı katmanlardan oluşmaktadır (Bahtin, 2020: 334-335).

Dilin katmanlaşmasını sağlayan toplumsal etkenler, ne denli farklılaşırsa farklılaşsın katmanlaşmanın her yerde gelip dayandığı nokta, dilin toplumsal olarak anlamlı amaçlar ve vurgularla inşa edilmiş olmasıdır. Dilde katmanlaşmaya yol açan bu güçlerin hiçbiri nötr olmamakta, yani tüm sözcük ve biçimler, bir toplumsal yapıya ait olmaktadır. Bu yüzden de dil, anlamlar, deneyimler ve ideolojilerle tamamen kuşatılmaktadır. Tüm sözcükler bir mesleğin, bir türün, bir eğilimin, bir grubun, belirli

bir kişinin, bir kuşağın, bir yaş grubunun, günün ve saatin rengini taşımaktadır. Her sözcük, toplumsal olarak hayatını sürdürdüğü bağlamın tadını almakta ve belirli amaçlarla dolmaktadır (Bahtin, 2020: 318-319).

h. Kronotop (Zaman-Uzam)

Bahtin'e göre (2020: 299-306), zaman-uzam, anlatsal olayları örgütleyen kilit bir rolde olduğu için anlatı açısından taşıdığı önem büyüktür. Zaman-uzam, anlatı düğümlerinin bağlandığı ve birleştiği yerdir. Anlatıyı biçimlendiren anlam, bu zaman-uzama aittir. Dolayısıyla kronotop, olayların gösterilebilir ve temsil edilebilirliği için gerekli zemini hazırlayan ve onların bir temsilinin yapılandırılmasını mümkün kılar. Felsefi ve toplumsal genellemeler, fikirler ve neden-sonuç analizleri zaman-uzamın çekimine kapılmakta, zaman-uzam aracılığıyla kan ve can bulup eyleme geçilmesine izin vermektedir. Zaman-uzamın temsil açısından önemi büyüktür. Uzamda belli bir özgül yer işgal eden anlatı, yer ve zaman boyutuna yerleştirilmekte, anlatıyı yaratmak ve onunla tanışmak, zaman aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Bahtin'e göre farklı kronotop türleri bulunmaktadır. Eşik kronotopu, eşik ile imlenen yaşamın bir kopuş noktası veya bir kriz ile dönüm anıdır. Kriz olaylarının, bir insanın tüm yaşamını belirleyen düşüşlerin, dirilişlerin, yenilenmelerin, tecellilerin ve kararların gerçekleştiği yerlerdir. Taşra kronotopu, gündelik döngüsel zamanın bir kısır döngü şeklini aldığı yerlerdir. Burada, sıradışı hiçbir olaya rastlanmamakta; yalnızca kendisini sürekli yineleyen etkinlikler bulunmaktadır. Zaman burada, ilerlemekte olan hiçbir tarihsel devrim barındırmayıp sadece dar devirler şeklinde ilerlemektedir. Bir kişinin yaşamının devri, günün, haftanın, ayın devri şeklinde her gün durmadan, aynı etkinlikler döngüsü şeklinde yinelenmekte, aynı konuşma konuları, aynı sözcükler sarf edilmektedir (Bahtin, 2020: 296-302).

Bahtin'in karnavalesk kuramına dair tüm bu kategoriler ve kavram setleri, siyasi direniş meseleleri için büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden de Bahtin'in karnaval kültüründen esinlenerek oluşturduğu karnavalesk kurama dair tüm bu kavramların ve olguların mevcudiyeti, feminist aktivizmde kolektif eylem taktikleri ve retoriklerini zenginleştiren birer direniş pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların Kendi Sesini Bulabilmesi için Feminist Nitel Metodoloji

Bu çalışmaya, feminist politik bir adanmışlıkla bireysel ve toplumsal değişimi gerçekleştirmek adına, ataerkil sistem içinde ve kadınların yaşamında farkındalığı

sağlayacak bilgiyi üretmek için feminist nitel metodolojinin epistemolojik ve etik perspektifi rehberlik etmektedir.

Feminist nitel araştırma metodolojisinde, kadınların deneyimlerinin, erkekler veya eril bir zihniyet tarafından adlandırılması, yorumlanması ve kodlanması yerine kadınların kendilerini ifade etmesi yani kendi sesini bulması ve kendileri adına konuşması gerektiği fikri önemlidir (McHugh, 2020: 207). Julia Kristeva ve Luce Irigaray'a göre kadının ezilmesinin kökeni, anlam inşasını oluşturan logosun kime ait olduğuyla ilişkilidir. Gerçek olarak tanımlanan ve binlerce yıldır gerçek diye algılanılan her şey, aslında erkekler tarafından oluşturulan sembolik düzenin yansımasıdır. Dolayısıyla gerçeklik diye sunulanın fallosentrik analizinin yapılması ve fallosentrizmi, yapı-sökümüne uğratıp gerçekliğin yeniden inşa edilmesi, kadının ikincilliğinin sonlandırılması için elzemdir. Bu yüzden de feminist politikanın, kendi anlam çevrimini oluşturmak için kendi dil ve yazınını geliştirmesi, böylece kadına ait bir dil, yazın ve araştırma metodolojisiyle politik, sosyal ve ekonomik yapılara da yansıtacak bir devrimi, kendi anlam sisteminde yaratabilmesi gerekmektedir (Gross, 1987: 125-127).

Bu çalışmada, feminist hareketin, feminist karnavalesk anlatıyı bir iletişim stratejisi olarak nasıl kurmaya çalıştığı anlaşılmalı çalışıldığı için Türkiye'de 2000 sonrası feminist hareketin eylem ve söylemleri, amaçlı örneklem yoluyla seçilmiştir. Amaçlı örneklemede araştırmacı, arzu ettiği özelliklere sahip olduğunu düşündüğü örnekleri seçmekte ve analiz etmektedir. Araştırmacı amaçlı örneklemede, nitel araştırmacıların araştırılan olgu hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bilgi sağlayabileceği örnekleri kullanmaktadır. Derinlemesine araştırma yapabilmek için çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin örnekler seçilmekte, seçilen bu örnekler, pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanmasında yararlı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2016: 118).

Türkiye'de 2000 sonrası feminist hareketin, feminist kimliği ve kültürünü oluşturmak, çeşitli kamulara iletilerini yaymak, örgütlülük ve mücadeleyi yükseltmek, en nihayetinde toplumsal değişimi sağlamak için ürettiği on iki döviz, iki pankart, iki eylem fotoğrafı, iki şarkı, altı Instagram/Twitter metni ve bir duvar yazısı, karnavalesk kuramın kategorileri ekseninde, metin analizi yöntemiyle yorumlanmaktadır.

Metin analizinde, araştırmacılar, insanların, dünyayı nasıl anlamlandırdığına dair bilgi toplamanın bir yolu olarak dergi, resim, fotoğraf, film, reklam, giysi, grafiti,

web sayfası, kitap, mobilya ve farklı her tür objeyi, birer metin olarak görüp bu metinlere yüklenen anlamları veya insanların, çevrelerindeki dünyayı anlamlandırma çabasını yorumlamaya çalışmaktadır. İnsanların, anlamlandırma pratiğinden geriye kalan maddi izler olan metinler, insanların dünyayı anlamlandırmak için nasıl davrandığına dair ampirik kanıt sunmaktadır. Dolayısıyla metin, anlamlandırılan her şeydir (McKee, 2003: 1-15).

Metin analizi, bir kültürün nasıl oluşturulduğu hakkında bilgi vermektedir. İnsanların dünyayı anlamlandırma ya da anlam yaratma süreçleri, grupların temsil edilme şekli, belirli siyasi partilerin medyada nasıl temsil edildiği, bir seçim kampanyasının nasıl ele alındığı, medyada hangi sosyal örgütlenme biçimlerinin çekici biçimde sunulduğu ve erkekler/kadınlar/lezbiyenler/yaşlılar gibi kimlik gruplarının medyada nasıl anlatıldığı (McKee, 2003: 31), aktivist grupların, kurumların ve kuruluşların kültürünü keşfetmek için kullanılmaktadır (Carlı ve diğ., 2016: 111).

Feminist Karnavalesk Anlatı

a. Tepetaklak Eril Bir Dünya

Türkiye’de 2000 sonrası feminist hareketin eylemlerinde, ataerkil güç dinamiklerini tartışmaya açma ve mevcut sistemi tepetaklak ederek değiştirmek için dilsel bir retorik bulunmaktadır. Feministler, bu retoriği, genellikle “ters yüz etmek”, “alt üst etmek”, “batırmak”, “durdurmak”, “tozunu silmek”, “bozmak” ve “yıkma” gibi eril sistemi tepetaklak etmeye yönelik fiilleri kullanarak ifade etmektedir.

Bu retorik, Fotoğraf 1’de, 2019 Feminist Gece Yürüyüşü’ndeki döviz yazısında, “Dünyayı yerinden oynatacağız!” şeklinde kullanılmıştır. Bu döviz yazısında, “dünya” ile imlenen, ataerkil zihniyet üzerine kurulu hâkim tüm toplumsal yapılardır.

Fotoğraf 1: Feminist Gece Yürüyüşü, 2019, İstanbul.

Feminist öznelerin, karnavalesk bir üslupla tepetaklak etmeye çalıştığı, egemen eril düşünce sistemine dayanan devlet, siyaset, hukuk, din, iş piyasası, aile ve cinsellik gibi yapısal oluşumlardaki toplumsal cinsiyet rejimleridir. Feminist kadınlar, kullandığı sloganlarla toplumsal bir inşa süreci olarak imlediği toplumsal cinsiyet rejimlerini hedef almakta, bu sloganlarla kamuoyunda tartışma yaratmak istemekte, en nihayetinde bu cinsiyet rejimlerini yıkmak ve yerine daha adil toplumsal cinsiyet sistemleri kurmak istemektedir.

Feminist ve queer teorinin kesişimselliğinin performatif alanları olan Onur Yürüyüşleri de düalist cinsiyet yapılarının tartışmaya açılarak heteronormatif sistemin tepetaklak edildiği eylem alanları olmaktadır. Fotoğraf 2’de gösterilen 2016’da yapılan Onur Yürüyüşü’nde, bir aktivist, saçlı, sakalı ve bedensel yapısıyla bir erkeği temsil ederken giydiği beyaz elbiseyle kadını temsil etmektedir.

Fotoğraf 2: Onur Yürüyüşü, 2016, İstanbul

Judith Butler’a göre (2014: 224-225) cross-dressing (karşı cinsle bağdaştırılan kıyafetleri giyme) orijinal, sabit veya mutlak kabul edilen cinsiyet mefhumunu parodileştiren bir tepetaklak etme taktiğidir. Bu taktikle heteroseksüellik pratiği içindeki cinsel rol stereotipleri, kombine edilerek kafa karışıklığı yaratılmakta, düalist cinsiyetçi yapı eleştirilmekte, cinsiyetin akışkanlığı ve değişkenliği vurgulanmaktadır.

Türkiye’de 2000 sonrası feminist ve LGBTIQ+ hareketin eylemlerinde görüldüğü üzere tıpkı karnaval ortamındaki gibi cinsiyetçi yaşam pratikleri ve düalist bakış açısına sıkıştırılmış kimlikler tepetaklak edilmekte, yerleşik hiyerarşik düzen tersine çevrilmekte, görevler, meslekler, ahlaki normlar, dilsel kodlar ve cinsiyetler ters yüz edilmektedir. Feminist aktivizmin, egemen düzeni bu tepetaklak etme hali, tüm cinsler arasında eşitlik ve adalet talebine dayanan başka bir dünyanın tasvirini sunmaktadır.

b. Feminist Mor Bir Kahkaha

Karnavalesk kuramın karnavalesk kahkaha kategorisinin, Türkiye’de feminist harekette, bir retorik olarak yer almasında ve feminist karnavalesk anlatıyı oluşturmasında, erkek politikacıların eril dilinin rolü büyüktür. AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) hükümetinin, cinsiyetçi açıklamaları, özellikle kadının kamusal alanda kahkaha atmaması gerektiğine yönelik beyanları, sadece Türkiye’de değil; Türkiye feminist hareketin çağrısıyla uluslararası ölçekte feminist bir dayanışma ağı üzerinden kocaman evrensel bir kahkahaya dönüşmüştür.

2014 yılında, dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, "Kadınsa iffetli olacak. Mahrem namahrem bilecek. Herkesin içerisinde kahkaha atmayacak, bütün hareketlerinde cazibedar olmayacak."⁵ beyanında bulununca feminist eylemlerin yapıldığı meydanlar, sokaklar ve sosyal medya platformları, kahkaha şenliklerine dönüşmüştür.

Kadının iffetli olması için sokakta gülmemesi gerektiğini düşünen AKP hükümetinin temsilcisi Bülent Arınç’a, kadınlar, sokaklarda, meydanlarda kahkaha atarak cevap vermiş ve Fotoğraf 3’te olduğu gibi “tam iffetli olucam bir gülme geliyor” diyerek bir türlü iffetli olamadıklarını söyleyip alaycı bir dille bu erkek akılla dalga geçmiştir. Dolayısıyla feminist “iffetsiz” bir kahkaha, eril iktidarı tepataklak etmeye yönelik bir eylem tarzı olarak önemli bir rol oynamıştır.

Fotoğraf 3: 8 Mart 2018, Ankara.

Türkiye’de, feminist hareketin 2014’te sosyal medya aracılığıyla başlattığı #direnkahkaha, #kahkaha, #direnkadin, #ResistLaughter, #ResistWoman hashtag

⁵ <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak> Erişim Tarihi: 13.10.2020

kampanyaları⁶ küresel bir yankı bulmuş, farklı ülkelerden kadınlar, Türkiye'deki muhafazakâr iktidarın hedefi olan kadınlarla dayanışma duygularını paylaşmış ve bu hashtagler, küresel ölçekte çoksesli bir kahkaha senfonisine dönüşmüştür.

Kahkaha, evrensel bir yankıyla ataerkil baskıya direnmenin keyifli, bulaşıcı, insani ve dayanışmacı karakterini oluştururken kadınları, ataerkil sistemden özgürleştirmektedir. Fotoğraf 4'te de görüldüğü gibi dünyanın birçok yerinden kadınların özgürce attığı kahkahalar, grotesk dev bir ağza dönüşmüş ve kahkaha atan bu grotesk ağız, feminist eylemlerde güçlü bir taktik olmuştur. 2014'te uluslararası ölçekte yayılan bu kahkaha eylemi, 2000 sonrası Türkiye feminist hareketin çağrısıyla küresel ölçekte dayanışma içinde hareket etmenin ilk örneklerini sunmuştur.

Fotoğraf 4: #direnkahkaha Instagram kampanyası, 2014

2000 sonrası feminist hareket, kadın koroları, şarkılar ve danslarla feminist mücadeleye dair mesajlarını, şenlikli bir atmosfer içinde üretmektedir. *Nar Kadın Dayanışması* örgütü, farklı temalardaki eylemlere çağrı niteliğinde şarkı ve danslı videolar çekmekte ve bu videoları sosyal medya hesaplarından yayımlanmaktadır. *Nar Kadın Dayanışması*, 2018, 8 Mart eylemlerine çağrı videosu niteliğinde “İsyana Kat-caz Kahkaha” adlı bir şarkı bestelemiştir:

İsyana Kat-caz Kahkaha⁷

Çekilin kardeşim peşimden
Bana ne hocam müftü sözünden
Yeaaaaa ohhhh yeaaaaa
İtaat etmem, boynumu eğmem

⁶ https://www.instagram.com/p/rTpydPE-km/?utm_medium=copy_link Erişim Tarihi: 5 Aralık 2020

https://www.instagram.com/p/rXgVymKjs2/?utm_medium=copy_link Erişim Tarihi: 8 Aralık 2020

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=X7PyhDTP-mE> Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021

Gelecek benim, özgürüm ben
Yeaaaaa ohhhh yeaaaaaa

İsyana katcaz kahkaha
Baloya gitme Sindirella
Adım adım umutla
Haydi haydi 8 Mart'a

...

Nar Kadın Dayanışması'nın feminist aktivistleri, isyanın kahkaha ile yapılacağıнын altını çizmiş, 8 Mart'ta ataerkil sisteme karşı karnaval atmosferinde şenlikli bir şekilde mücadele yürüteceklerini besteledikleri bu şarkıyla belirtmişlerdir.

c. Feminist Bir Biyo-politika⁸ için Kadının Bedensel Grotesk Metamorfozu

Türkiye'de 2000 sonrası feminist hareketin, en çok söz ürettiği alanlardan biri de devletin beden politikalarıdır. Eril bir zihniyetle beden ve cinsellik üzerine üretilen politikalarla erkekler daha fazla güçlenirken kadın ve LGBTIQ+ bireyler ise bedenleri ve cinsel yaşantılarından dolayı utandırılma, ezilme, ötekileşme ve şiddete maruz kalmaktadır. Bu yüzden kadınlar, egemen beden politikalarını eleştirirken karnavalesk kuramın grotesk beden imgesini, iki hat üzerine kurmaktadır: Bedensel ve cinsel performansıyla şişirilmiş bir erkeklik egosunu alaşağı etmek için kullanılan grotesk bedensel imge ve gizlenmiş, ayıplanmış ve ötekileştirilmiş kadın bedenini görünür kılmak için kullanılan grotesk bedensel imge.

Bedensel ve cinsel performansıyla şişirilmiş bir erkeklik egosunu alaşağı etmek için kullanılan grotesk bedensel imge

2000 sonrası feminist hareket, grotesk imge kurma yöntemiyle bir yandan patriyarkal sistemin göklere çıkardığı erkek bedenini, parçalara ayırıp bu "kutsanmış gücü" değersizleştirmeye çalışırken diğer yandan da bin yıllardır, ataerkil sistem tarafından değersizleştirilmiş kadın bedenini görünür, özgür ve değerli kılmaya çalışmaktadır. Grotesk imge kurma yöntemiyle yürütülen mücadelede amaç, kadın ve LGBTIQ+ bireylerin bedenini, ataerkil politikaların sınırlarından çekip özgürleştirmek ve öznelerin, kendi bedenleri üzerine söz söyleme hakkını kazanmasını sağlamaktır.

Ataerkil sistemde, erkeğin gücünün toplandığı en simgesel organ, penistir. Bu güç simgesi Antik Yunan'da, büyük bir penisle simgelenen Bereket Tanrısı'ndan günümüz modern erkek imgesine kadar bu şekilde devam etmektedir. Dolayısıyla

⁸Michel Foucault (2004: 252), biyo-politikayı, iktidarların, bedenler üzerindeki egemenlik ilişkisi olarak tanımlamakta ve biyo-politikanın yaşamı düzenleyici özelliğini vurgulamaktadır.

feminist hareket, ataerkil sistemin olumlayarak erksel bir anlam yüklediği erkek cinsel organına, grotesk imge yapısını kullanarak bu erki parçalayıp değersizleştirmek istemektedir. Feminist hareket, erkeğin bedeninde toplanmış bu sembolik iktidarı, metamorfoza uğratarak erkek bedeninden çekip almak için de sloganlarında “penis”, “çük” ve “fallus” kavramlarını, alay edilen bir üslupla sıkça kullanmaktadır.

2016 yılında, İstanbul’da yapılan ve Fotoğraf 5’te görülen Feminist Gece Yürüyüşü’nde “Çükünüz Gücünüz Değildir” yazısının yer aldığı dövizde penisin, bir gücü temsil etmediği düşüncesi kafiyeli/redifli bir sözcük oyunuyla karnavallaşan eylem alanlarına taşınmıştır. Dolayısıyla feminist hareketin grotesk bedensel imge yapısını kullanması, “itibarlı” olarak addedilenle mücadelede önemli bir yöntem olmaktadır.

Fotoğraf 5: Feminist Gece Yürüyüşü, 2016, İstanbul

Kadınlar, feminist eylemlerde itibarsızlaştırılmak amacıyla kullandığı “penis”, “çük”, “fallus” gibi kavramlarla toplumda inşa edilen kurmaca erkeklik olgusuna dikkat çekmek istemekte ve erkeklerin yaşamı boyunca inşa edilen bu sürecin, kadınların yaşamını olumsuz etkilediğini vurgulamaya çalışmaktadır.

Gizlenmiş, ayıplanmış ve ötekileştirilmiş kadın bedenini özgürleştirmek için kullanılan grotesk bedensel imge

Feminist aktivistler, grotesk bedensel imgeyle ezilmiş, aşağılanmış, dışlanmış, ayıplanmış ve örtülmeye çalışılmış kadın ve LGBTIQ+ bireylerin bedeni için yeni ve özgür bir bedensel politikanın olanaklarını tartışmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, feminist bir biyo-politika için çoğulcu ve şenlikli yeni bir dünyanın müjdesini, Fotoğraf 6’da gösterilen grotesk bedensel bir retorikle “Memeler başkaldırdı” şeklinde vermektedir. Türkiye’de hükümet yetkilileri, muhafazakâr politikalarıyla kadının cinsel ve üreme organlarının adının, kamusal alanda ağza alınmasından rahatsızlık

duyarken kadınlar, üreme ve cinsel organlarını eylemlerde rahatlıkla dile getirmektedir.

Fotoğraf 6: Feminist Gece Yürüyüşü, 2016, İstanbul

Türkiye’de 2000 sonrası feminist eylemlerde, aktivist kadınlar cinsel hazlarından bahsetmekten çekinmemiş ve cinsel yaşamlarına dair taleplerini dövizlerde ifade etmiştir. Ataerkil toplumlarda erkeklerin fantazileri ve cinsel performansları alkışlanırken kadınların fantezileri susturulmakta, ayıplanmakta ve toplumsal normlar açısından ahlaksız kabul edilmektedir.

2016’da Feminist Gece Yürüyüşü’nde, Fotoğraf 7’de yer alan döviz kullanılmıştır. AKP hükümetinin “En az üç çocuk” söylemine karşı feminist kadınlar, “Haftada En Az 3 Orgazm” sloganıyla karşılık vermiş ve “yumurtalarını kapitalizme feda etmek” istemediklerini, kadınların, haftada en az üç kere sadece istediği için sevişeceğini, kadın bedenini “bir çocuk fabrikası” olarak gören iktidarın, beden/cinsellik ile ilgili oldukça politik olan bu açıklamalarına karşı çıktıklarını belirtmiştir (Bali vd, 2018).

Fotoğraf 7: Feminist Gece Yürüyüşü, 2016, İstanbul

d. Erkeklığın Aşındırılması ve Kadının Özgürleşmesi için Dilin Grotesk Metamorfozu

2000 sonrası feminist hareket, dilin grotesk metamorfozu yöntemini tıpkı bedenın grotesk metamorfozu yöntemini kullanırken yaptığı gibi iki hat üzerinden örmektedir: Deyimleri, atasözlerini, sövgüleri ve bedduaları, erkeklik kurmacasını aşındırmak ve günlük konuşma diline yerleşmiş cinsiyetçi ifadeleri fark ettirmek ve dili, bu cinsiyetçi ifadelerden arındırmak için kullanmaktadır.

Deyimleri, atasözlerini, sövgüleri ve bedduaları, erkeklik kurmacasını aşındırmak için kullanmak

Feminist hareket, eylemlerinde bu dilsel grotesk yöntemi çok sık kullanmaktadır. Özellikle ataerkil yaşamın tüm dayatmalarına, kadına atanan tüm rollere, eril bir aklın, kadın hakkında söz sahibi olup karar vermesine, beden politikalarına ve kurmaca erkeklığın romantize edilerek kadınlara yönelik bir manipülasyon aracı olarak kullanılmasına karşı dilin grotesk metamorfozu kullanılmaktadır.

Kadınlar, feminist eylemlerde, toplumun birçok yapısında yaygın olan “hizmetçi bayan” algısını, Fotoğraf 8’de görülen “Bırak Evi Bok Götürsün!” ifadesiyle alaya almaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre ev içi emeğin tamamen kadının üzerine yıkıldığı ataerkil toplumlarda, kadınlar bu adil olmayan rol paylaşımını, “bok götürmek” deyimini kullanarak itibarsızlaştırmakta ve reddetmektedir.

Fotoğraf 8: 8 Mart Feminist Gece Yürüyüşü, 2017, İstanbul.

Bahtin’e göre (2019: 352, 381) grotesk dil, itibarsızlaştırmak için “geçirme, osurma, dışkıyla ve çişle kirletme, dışkıyla ve çişle boğma” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Hepsinin ardında, geleneksel bir alçaltma, itibarsızlaştırma mantığı bulunmaktadır. Bir nesnenin, mekânın, rolün “boka dönüşmesi” küçültme ve yıkım, anlamına gelmektedir.

Fotoğraf 9’da olduğu gibi yine feminist kadınlar, “Ocakta Zıkkımın Kökü⁹ , Sokakta İsyan Var!” diyerek özel alanı temsil eden “ocak” ve kamusal alanı temsil eden “sokak” arasında iç uyak (seci) kullanarak kadının eşitlik talebiyle mutfakları terk edip sokaklara çıktığını gösteren, özel alandan kamusal alana doğru yönelen bir slogan üretmiştir. Kadınlar, kendilerine eril sistem tarafından atanmış ev işlerini yapmayacağını “zıkkımın kökü” deyimini kullanarak belirtmektedir.

Fotoğraf 9: 8 Mart 2018, İstanbul.

Günlük konuşma diline yerleşmiş cinsiyetçi ifadeleri fark ettirmek ve dili, bu cinsiyetçi ifadelerden arındırmak

Feminist kadınların, Haziran 2020’de #ErkeklerYerinibilsin kampanyası, karnavalesk kuramın dilin grotesk metamorfozu kategorisi için bir örnektir. Bu kampanyayla kadınların, aile, devlet, iş piyasası gibi toplumsal cinsiyet rejimleri içinde çok yaygın bir şekilde karşılaştığı cinsiyetçi yargılardan dolayı maruz kaldığı ayrımcılık ve şiddet gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu kampanyada, günlük yaşamın kılcal damarlarına kadar sinmiş kadına yönelik ayrımcı yargıların içindeki “kadın” sözcüğünün yerine “erkek” sözcüğü konulmuş ve bu eril yargıların, kadını aşağılayan cinsiyetçi boyutu, bir ters çevirme yöntemiyle gün yüzüne çıkarılmıştır.

Bu feminist kampanyayla kadınlar, kadınlar için söylenen “eteği uzun aklı kısa”, “kır dizini otur”, “elinin hamuruyla erkek işine karışma”, “kadının yeri kocasının yanındır” gibi geleneksel cinsiyetçi yargılara karşı çıkmakta ve kadınların yüzlerce yıldır bu yargılarla karşılaştığında hissettiklerini, empati yoluyla erkeklere hissettirmeyi ve bu yargıları, dilden ve düşünce sisteminden arındırmayı amaçlamaktadır. Bu tweet eylemine katılan katılımcıların tersine çevirerek yarattığı ironik tweetler şu şekildedir:

⁹**Zıkkımın kökü:** Aslında gerçek hali zakkumun köküdür. Zakkum çiçeğinin kökü zehirli ve yenmesi talep edilirse bu bir hakarettir.

“Erkek herkesin içinde kahkaha atmayacak”.¹⁰

“Yemeğin salçalısı erkeğin kalçalısı”.¹¹

“Erkek dediğin zariftir, kırılığandır. Erkekler çiçektir”.¹²

“Hiçbir kadın, sebepsiz erkeğini dövmez”.¹³

“Erkeğin yeri, kadının dizinin dibidir.”¹⁴

Feminist kadınlar, atanmış toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı toplum tarafından maruz kaldığı ayrımcılık ifadelerini, tepetaklak ederek ve dilin grotesk metamorfozu yöntemini kullanarak toplumsal yapılar içinde kadınların yaşadığı ayrımcılığa yönelik farkındalık yaratmaya çalışmaktadır.

e. Erk'in Monolojisine Karşı Feminist Diyoloji

Bahtin, diyolojinin temelini oluştururken karnavalın dünya anlayışının temelleri konusunda, hayat verici ve dönüştürücü gücüyle neşeli bir görelilik atmosferini birleştiren Sokratik diyalogu ve Menippos yergisinin altını çizmektedir (Brandist, 2011: 218).

Bahtin'in diyolojisinin temelini oluşturan Sokratik diyalog yönteminde, aralarında yüzyıllar olan insanlar ve fikirler, aynı diyalogun tarafları olarak resmedilmektedir. Farklı dönemlerde yaşamış ve birbiriyle hiç ilgisi olmayan tarihsel kişiliklerin fikirleri ve karakterleri kışkırtıcı bir şekilde yan yana getirilmekte, çoksesli ve çoktonlu yeni bir ilişki biçimi kurgulanmaktadır (İlim, 2017: 190-191). Gerçek aktörler, öznel veya eylemciler, bazen yüzyıllar süren zamanlar ve büyük uzamsal mesafelerle birbirinden ayrılan farklı zaman-uzamlarda konumlanabilmektedir. Bununla birlikte hepsi de gerçek, bütünlüklü ama henüz tamamlanmamış tarihsel bir dünyada yer almaktadır (Bahtin, 2020: 307).

Feminist eylemlerde, feminist tarihin içinden seçilen Simone de Beauvoir, Frida Kahlo, Rosa Luxemburg ve Emma Goldman gibi mücadeleye katkı sunmuş kadınlar ile Afife Jale, Semiha Berksoy ve Sabiha Gökçen gibi yaptığı işlerle örnek olmuş kadınların fikirleri, emekleri ve sözleri aracılığıyla hem birbirleri hem de feminist hareketin güncel öznelere arasında Sokratik diyologa örnek olabilecek bir ilişki kurulmakta, böylece bu kadınlar, feminist eylemlere ve öznelere ilham vermektedir.

¹⁰<https://twitter.com/acarkizii/status/1268810269364543488>, 5 Haziran 2020

¹¹ <https://twitter.com/aynurofficial/status/1269252949236240384>, 6 Haziran 2020

¹² <https://twitter.com/sahoguz2/status/1269051064814272512>, 6 Haziran 2020

¹³ <https://twitter.com/tobiaswils0n/status/1269020929318944772>, 6 Haziran 2020

¹⁴ <https://twitter.com/aaktasnaz/status/1275177428910997505>, 23 Haziran 2020

8 Mart 2020'de Ankara'da yapılan ve Fotoğraf 10'da gösterilen "Sonsuzluğun Sekiz İkonu" adlı performatif etkinlikte Mona Lisa, Coco Chanel, Afife Jale, Frida Kahlo, Semiha Berksoy, Sabiha Gökçen, Marilyn Monroe ve Lady Diana gibi tarihin farklı zamansal dilimlerinde yaşamış ve dünyanın akışını değiştirmiş kadın karakterler, tiyatral bir şekilde, aynı etkinlikte yan yana getirilerek bu kadınlar arasında, feminist harekete güç verebilecek karnavalesk kuramın Sokratik diyalog yöntemine denk düşen bir muhabbet kurgulanmıştır.

Fotoğraf 10: "Sonsuzluğun Sekiz İkonu" 8 Mart 2020, Ankara

Menippos yergisi yönteminde de yer alan başkahramanlar, mitolojik, tarihsel, masalsı ve efsanevi figürlerden seçilmektedir. Fantastik serüvenler ve masalsı anlatılar, felsefi bir fikirle organik ve bölünmez sanatsal bir bütünlük içinde bulunmaktadır. Söz konusu olan bireysel veya toplumsal tipte belirli bir insan karakterinin sınanması değil; bir fikrin veya bir hakikatin sınanmasıdır. Böylece Menippos yergisi, dünyadaki bir fikrin veya bir hakikatin serüvenini taşımaktadır. Fantastik ve masalsı öge, Menippos yergisinde, olağanüstü felsefi bir evrenselcilik ile dünyayı olası en geniş ölçekte düşünme kapasitesi birleşmektedir. Menippos yergisi, bir nihai sorular türü ve bizzat felsefi bir problem ortaya atma süreci ve biçimidir. Böylece mitolojik veya masalsı bir kişiye, yeni bir şekilde bakılmasına olanak sağlanmaktadır (Bahtin, 2020: 214-217).

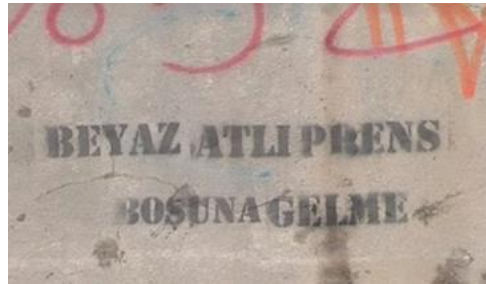
Feminist eylemlerde, kadınların, mitolojik ve masalsı kahramanları çok sık kullandığı ve karnavalesk bir retorik oluşturan Menippos yergisine başvurduğu görülmektedir. Masallar aracılığıyla çocukken öğretilen toplumsal cinsiyet rejimleri, feminist eylemlerde yazılan dövizlerde sorgulanmaya ve tartışılmaya açılmış, sevgi veya aşk adı altında öğretilen öğretilerin, kadının emeğine ve sömürüsüne dayandığı vurgulanmıştır. Fotoğraf 11'de görülen "Topla Saçlarını Rapunzel, Deyyus Merdivenleri Kullansın!" yazılı dövizde, Rapunzel masalına ve masaldaki Rapunzel'in, upuzun sarı saçlarını pencereden bir merdiven gibi sarkıtarak prensi her defasında,

kuleye almasına vurgu yapılmış ve kadınların emeği üzerinden “aşk” yaşayan erkeklerin, kendi emeğiyle bir ilişki kurması salık verilmiştir.

Fotoğraf 11: Feminist eylemlerden bir döviz

Kadın eylemlerinde atıfta bulunulan diğer bir cinsiyetçi masal da Fotoğraf 12’de belirtildiği gibi Beyaz Atlı Prens’tir. Beyaz atlı prens miti, kadının pasif olarak konumlandırıldığı bir mittir, sonsuz uykuda olan bir kadın, yaşama dönmek için prensinin öpücüğünü beklemektedir, yani yaşamı, ona yeniden bahşedecek olan bir erkeği beklemektedir. Feminist eylemlerde hem slogan hem döviz hem de duvar yazısı olarak karşımıza çıkan beyaz atlı prens miti ters yüz edilmekte ve yüzyıllardır her genç kızın hayali olan o yakışıklı prens reddedilmektedir. Kadınlar, sonsuz bir uyku olarak sembolize edilebilecek ataerkinin kâbusundan feminist mücadeleyle uyanacağını vurgulamaktadır.

Fotoğraf 12: Bir Duvar Yazısı

2000 sonrası feminist hareket, karnavalesk imge kurma yöntemleriyle masalarda prensleri bekleyen, onlara kendini beğendirmeye çalışan, yaşamını onlara göre kuran kadın kahramanlar Rapunzel ve Sindirella’yı, imgesel düzeyde feminist bir kimlikle özgürleştirerek eril sistemin masallar üzerinden anlatılarını yıkmaktadır. Kamusal hafızada önemli yeri olan popüler kültür ürünlerinin kurmaca kahramanları, feminist karnavalesk bir anlatıyla yeniden anlamlandırılarak kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair farkındalığın artırılması için kullanılmaktadır.

f. Kadın Öykülerinin Çeşitliliğini Kapsayabilmek için Çoksesli Feminizm

Çokseslilik, farklı ideolojilerin birbiriyle etkileşmesine izin vermekte ve çoksesli bir dünya yaratmak için monolojik nitelik taşıyan yerleşik formları yok etmeye çalışmaktadır (Nesari, 2015: 645).

Söylemdeki çokseslilik, iki farklı öznenin sesinde olabildiği gibi (Toprak 2017: 24) kolektif kimliğin, kolektif kimliğin ürettiği toplumsal hareketlerin içinde de kendini gösterebilmektedir. Örneğin, feminist aktivizm farklı dünya görüşlerini, ideolojileri ve kültürleri, diyalojik bir bakış açısıyla bir araya getirmesiyle çoksesli bir yapıya sahip olduğunu göstermekte ve demokrasinin gelişmesi için çoksesliliği önemsemektedir.

2000 sonrası feminist hareket, kadınların etnik, ideolojik, dini ve cinsel yönelim bakımından birbirinden farklı kimliklere sahip olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki feminist eylemler, Marksist, sosyalist, liberal, Müslüman, ekolojist, vegan, vejeteryan ve queer ideolojilerle birbirine eklemelendiği noktada çoksesli bir ortamda taleplerini dile getirmektedir. Dolayısıyla feminist hareket, erkek egemenliğine karşı diğer ideolojilerle kesişimsellik kurmakta ve çoksesli yapısını güçlendirmeye çalışmaktadır.

Feminist hareketin farklı ideolojilerle diyalog ortamında, kesişimsellik kurduğu yerden kendini ifade etmesi ve içinde barındırdığı farklı dünya görüşlerini kapsayarak özgürce ortaya koyması, feminist eylemlerin demokratik yapısını göstermektedir. Farklı seslerin, fikirlerin, ideolojilerin aynı düzlemde birbirleriyle temas halinde olması hem feminist hareketi hem de demokrasiyi güçlendirmektedir. 8 Mart 2020'de, Fotoğraf 13'te "Trans Feministler Burada" ve Fotoğraf 14'te "Hem Müslüman Hem Feministim, Var mı Diyeceğin?" yazılarıyla taşınan dövizlerin, aynı eylemde bir aradalığı, feminist eylemlerin çoksesli yapısını göstermektedir.

Fotoğraf 13: 8 Mart 2020

Fotoğraf 14: 8 Mart 2020

g. Ulusal ve Uluslararası Ölçekte Bir Kadın Dayanışması İçin Çokdilli Feminizm

Toplumsal, ideolojik ve bireysel olarak farklı dillerin karşılaşma zemini olan heteroglossia (çokdillilik) (Toprak 2017: X), 2000 sonrası feminist hareketi hem ulusal hem de uluslararası ölçekte bir kadın dayanışması ve demokrasisi olarak yapılandırmakta ve dijital bir kız kardeşlik bağıyla enternasyonalist feminist kolektif bir kimliği oluşturmaktadır.

Ulusal Ölçekte Bir Kadın Dayanışması İçin Çokdilli Feminizm

Bahtin, herhangi bir ulusal dili, lehçe, ağız, grup konuşması, mesleki jargon, nesillerin ve yaş gruplarının ifadesi, otoritelerin, çeşitli çevrelerin ve geçici modalardan dili şeklinde katmanlaştırmaktadır (Bahtin, 2020: 334-335). Tarihsel varoluşun herhangi bir uğrağında, her dilde mevcut olan bu iç katmanlaşma, feminist mücadele içinde de bulunmakta ve farklılıkları kapsamaktadır.

Örneğin, 2016 yılında yapılan Feminist Gece Yürüyüşü'nde Fotoğraf 15'teki göstericiler, Kürtçe, Ermenice ve Türkçe döviz taşımıştır, bu da feminist mücadelenin çokdilliliğe verdiği önemi göstermektedir.

Fotoğraf 15: 8 Mart 2016, Gece Yürüyüşü, İstanbul.

Türkiye’de, kadınların, feminist eylemlerin çoğunda, farklı etnik grupların dilini, farklı bölgelerin lehçesini kapsayacak şekilde taleplerini dile getirdiği görülmektedir. Feminist aktivizmin bu çokdilli yapısı, mücadelenin, farklı etnik gruptan kadının öyküsünü kapsadığını ve farklı etnik gruba ait kadınların bir arada dayanışma içinde olduğunu göstermektedir. Türkiye’de, monolojik eril iktidarlar, kamusal alan veya devlet kurumlarında, dilsel zenginliğin bir arada bulunmasına ve ortak toplumsal anlatıyı kurmasına izin vermezken feminist eylemlerde, mücadelenin geniş kitlelere yayılması, farklılıkların kapsanabilmesi ve ittifaklar kurulması için dilsel çeşitliliğe önem verilmektedir. Dolayısıyla feminist hareket, heteroglat (çokdilli) yapıyı, politik bir strateji olarak eylemlerinde kullanmaktadır.

Uluslararası Ölçekte Bir Kadın Dayanışması İçin Çokdilli Feminizm

Türkiye’deki feminist hareketin, diğer ülkelerdeki kadın hareketleriyle dayanışması hem kullanımı yaygınlaşan sosyal medya platformlarında hem de sosyal medya mecralarında alınan dayanışma motivasyonu ile meydanlarda yaygınlaşmaktadır. Feminist örgütler, #8M etiketiyle tüm dünyada yapılan 8 Mart Dünya Kadınlar Günü eylemlerini paylaşmakta, dünyanın her yerinde yürütülen feminist mücadelenin nabzını aynı anda tutmakta ve 8 Mart eylemlerinin dijital arşivini oluşturarak birbirinden mücadele stratejisi ve taktiği açısından ilham almaktadır.

Kasım 2019’da, Şili’de kadın cinayetlerine karşı “Las Tesis Dansı” adlı feminist bir protesto gösterisi, sosyal medya platformları aracılığıyla çok kısa bir süre içinde dalga dalga Şili, Fransa, Almanya, Lübnan, Yemen, Türkiye, Tunus, İspanya, İngiltere, ABD, Yunanistan, İtalya, Meksika ve diğer ülkelere yayılmış, feminist örgütler, Las Tesis performansının şarkı sözlerini dilden dile çevirmiştir.

Las Tesis performansı, küresel feminist mücadele içinde İspanyolca, İtalyanca, İngilizce, Almanca, Fransızca, Türkçe, Arapça ve Yunanca dilleri arasında heteroglat bir yapı oluştururken aynı zamanda küresel feminist isyanı ve dayanışmayı hem dillerin hem de kadınların dayanışmasıyla güçlendirmektedir. Böylece her ulusun kendi dili, feminist hareketin bu küresel heteroglat (çokdilli) yapısında katmanlaşmakta ve feminist mücadeleyi dilsel açıdan zenginleştirmektedir.

<p>Un Violador en tu Camino El patriarcado es un juez que nos juzga por nacer, y nuestro castigo es la violencia que no ves.</p> <p>Es femicidio. Impunidad para mi asesino. Es la desaparición. Es la violación.</p> <p style="text-align: right;">İspanyolca</p>	<p>le Patriarcat Nous Juge à la Naissance Le patriarcat est un juge qui nous juge à la naissance Et notre punition est la violence que vous ne voyez pas Le patriarcat est un juge qui nous juge à la naissance</p> <p>Et le coupable ce n'est pas moi, ni mes fringues, ni l'endroit Le violeur c'était toi Le violeur c'est toi Ce sont les policiers, les juges, l'État, le président</p> <p style="text-align: right;">Fransızca</p>
<p>A Rapist in Your Path The patriarchy is a judge That judges us for being born. And as women we are punished By the violence you don't see.</p> <p>The crime is femicide. The judges let the killers go. They make the women disappear, The crime is rape.</p> <p style="text-align: right;">İngilizce</p>	<p>تراه لا الذي العنف هي وعقوبتنا ،نساء ولدنا أننا لمجرد ،بقاضينا الذكوري المجتمع ،الاغتصاب أو القسري الإخفاء حالات في .العقوبة من يفلت والجاني ،تقتل النساء الذي اللباس على أو فيه كنت الذي المكان على أو علي اللوم تلق لا .المنذبة أنا لست .أرتديه كنت والحكومة والقضاة الشرطة هم المعتصبون .أنت هو المعتصب .أنت هو المعتصب الفتاة أيتها بهوء نامي .أنت هو المعتصب .مغتصبه الظالمة الحكومة .والرئيس المعتصب .الجميلة أحلامك يحرس من فهناك ،الطرق قطاع من القلق دون البرينة .أنت هو المعتصب ،أنت هو</p> <p style="text-align: right;">Arapça</p>

Feminist aktivizmin tarihinde, Las Tesis performansı göstermiştir ki kadınlar ulusal ve uluslararası ölçekte kadın dayanışması için bu çokdilli feminist bağı güçlendirdikçe hem daha fazla kadının öyküsünü kucaklamakta hem de feminist mücadeleyi dünya genelinde dalga dalga büyütmektedir. Feminist kadınlar, ataerkil iktidarların politikalarıyla kadına yönelik şiddeti engelleyemediğini ve kadın kırımında en büyük sorumlunun eril iktidarlar olduğunu, birçok ülkenin çok sayıdaki meydanında vurgulamaktadır. Las Tesis örneğinde görüldüğü gibi Türkiye'deki feminist hareket, küresel bir sorun olan kadın cinayetlerine karşı küresel feminist kolektif bir kimlikle ortak eylemler de üretmek mücadeleye etmektedir.

h. Feminist Bir Zaman-Uzama Doğru

Bakhtin'e göre (2011: 250) kronotoplar (zaman-uzam), anlatılar için anlam oluşturmaktadır. Anlatıların temelini oluşturarak olayları düzenleyen sahalardır. Aynı zamanda, anlatılardaki olayların düğümlenmesini ve çözülmesini sağlayan yerlerdir.

Anlatının somutlaştırılmasında merkezi rol oynayan kronotop, tüm toplumsal hareketler gibi feminist harekete de vücut veren ve onu ete kemiğe büründüren bir güç olmaktadır. Feminist praksis, genel olarak aile, iş piyasası, siyaset ve cinsellik gibi yapısal oluşumlardaki toplumsal cinsiyet rejimlerinin vücut bulduğu kronotoplarda konumlandırılmakta ve mücadelesini bu kronotoplar üzerinden yürütmektedir.

Bahtin'in eşik kronotopuna, feminist aktivizm bağlamında bakıldığında aslında feminist mücadelenin kendisinin konumlandığı yer veya yola çıktığı nokta, tam da böyle bir eşiktir. Feminist hareketin inşası ve kadınların birer birer bu harekete katılması, kadınların yaşamlarında bir kriz, bir karar verme, bir kopuş, bir düşme ve yeniden ayağa kalkma anına işaret etmektedir. Feminist mücadeleyi başlatan, sürdüren, büyüterek güç veren aktivist kadınların çoğu, aile, devlet, cinsellik ya da iş piyasasına dair toplumsal cinsiyet rejimlerinin içinde kurmaca erkeklik formlarıyla yaşadığı krizlerden dolayı böyle bir eşığe gelmiş ve bu kriz anlarındaki düşüşten ayağa kalkarak feminist mücadeleyi başlatmış veya mücadeleye dâhil olmuştur.

Bu açıdan feminist mücadelenin bizzat kendisinin, bir eşik kronotopu olduğu söylenebilir. Feminist kadınlar, ataerkil toplumsal yapının eşliğini atlamış, birbiriyle kol kola girerek bu mücadeleyi güçlendirmiştir. Bu eşığı aşan ve bu eşikten bir toplumsal hareket doğuran kadınlar, geriye dönüp baktıklarında, 2019 Feminist Gece Yürüyüşü'nde ifade ettikleri ve Fotoğraf 16'da da görüldüğü gibi "Patriyarkayla Uzlaşmıyoruz." diyerek feminist bir yaşam kurmak için yaşamın her alanında mücadele etmeye devam etmektedir.

Fotoğraf 16: Feminist Gece Yürüyüşü, 2019, İstanbul

Bahtin'in sınıflandırdığı kronotoplardan bir diğeri taşra kronotopudur. Bahtin'e göre taşra kronotopu, döngüsel zaman mahallidir. Zaman, belli işler ve uğraşlar etrafında dönerek ilerlemekte, olay örgüsünü değiştiren herhangi bir şey olmamakta ve hep benzer olaylar yaşanmaktadır. Zaman, olaydan yoksun oldukça durağan olan

bu zamanda, sürekli yenilenen gündelik etkinlikler bulunmaktadır (Gezeroğlu, 2015: 56). Bu nedenle, taşra kronotopunda zaman neredeyse havada asılı kalmış gibidir. Uzamda, kendisini, ağır aksak sürükleyen kısır ve kasvetli bir zamandır bu (Bahtin, 2020: 301). Bir taşra yaşantısının, zamansal, mekânsal, eylemsel ve ruhsal halini yansıtan bu kronotop, kadının ev içindeki halini anlatmaktadır. Dolayısıyla, kadının taşrası, eşit olarak bölüşülmeyen yeniden üretim ilişkilerinin tüm kısır döngüsüyle vücut bulduğu, zamanların ve olayların donduğu ev kronotopudur.

Ev kronotopu, kadınlar için sürekli aynı döngüsellik içinde ev işlerinin yapıldığı, yapılan şeyin gün içinde yeniden bozulduğu veya tüketildiği, bir sonraki gün, aynı şeylerin yeniden yapıldığı ve yapılanın yeniden tüketildiği bir kısır döngüdür (de Beauvoir 1956: 438). Bu kısır döngü içinde kadının emeği de kimliği de sürekli olarak sömürülmekte ve tükenmektedir. 8 Mart 2013'te Nevşehir'de yapılan ve Fotoğraf 17'de gösterilen "Mutfaqları Terk Ettik, Sokaklardayız" sloganı, kadınların taşrası olan mutfağı terk edip sokaklara çıktığını göstermektedir.

Fotoğraf 17: 8 Mart 2013, Nevşehir.

Meydan kronotopu, meydanlar etrafta dağınık hâlde bulunan insanları bir araya toplama ya da aynı amaç doğrultusunda birleştirme gibi bir işlev taşımaktadır (Gezeroğlu, 2015: 64). Kadınların, dövizlerine ve pankartlarına yazdığı ve en sık haykırdığı sloganlardan biri de Fotoğraf 18'de sunulan "Geceleri de Sokakları da Meydanları da Terk Etmiyoruz"dur. Kadınlar, tacize maruz kalmadan sokaklarda, meydanlarda ve günün geç saatlerinde özgür olmak istemektedir. Dolayısıyla feminist aktivizmin taleplerinin içinde, meydan kronotopu çok sık vurgulanmaktadır.

Fotoğraf 18: Feminist Gece Yürüyüşü, 2015, Mersin

Sonuç

Türkiye’de 2000 sonrası feminist hareketin, şarkılar, danslar, dövizler, pankartlar, duvar yazıları ve sosyal medya metinleriyle feminist iletişim literatürüne, zengin bir karnavalesk kolektif eylem retoriği kazandırdığı görülmektedir. Feminist hareketin ürettiği metinlerin, Bahtin’in karnavalesk kuram kategorilerinin altında değerlendirilebilecek bir zenginliğe sahip olduğu hatta feminist karnavalesk anlatının kendi kategorileri olarak tanımlanabilecek bir iletişim literatürü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda, karnavalesk kuramın kategorik çerçevesinden yola çıkarak 2000 sonrası Türkiye feminist hareket bağlamında oluşturulan bu yeni kategoriler, feminist ve karnavalesk literatürün kesişimselliğinde ortaya çıkıp “feminist karnavalesk anlatı” adı altında bir iletişim retoriği oluşturduğu görülmektedir.

2000 sonrası Türkiye feminist hareketin, ürettiği bu metinlerle direniş alanlarını, karnaval ortamlarına dönüştürdüğü ve ataerkil sisteme karşı şenlikli bir varoluşla direndiği görülmektedir. Feminist hareketin, şenlikli bir iletişim stratejisi olarak kullandığı feminist karnavalesk anlatının, eril iktidar dinamiklerini tartışmaya açmak, kültürel kodların yeniden düzenlenmesini sağlayarak kamuları dönüştürebilmek ve kadınların yaşadığı ayrımcılığı ortadan kaldırabilmek için işlevsel olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, eril zihniyetin ürettiği baskı ve korkulardan kurtulabilmek, toplumsal cinsiyet rejimlerini aşındırarak yerine daha adil olanlarını inşa edebilmek, feminist etik anlayışa dayalı yeni bir siyasi düzen kurabilmek ve demokratik siyasal bir yaşam için sivil diyalogu güçlendirebilmek için kullanıldığı da görülmektedir.

Karnavalesk retorikn, küresel feminist kimliğin oluŖmasında da etkili olduğu anlaŖılmaktadır. Küresel feminist kimliğin eŖitli dillerden oluŖan heteroglat yapısı, ataerkil sistemle mücadelede, dillerin birer bariyer olmadığını göstermekte, feminist karnavalesk retorikte kullanılan tiyatro, dans, parodi, hiciv, müzik ve çizim gibi sanatsal türlerle oluŖan evrensel bir dilin, küresel feminist kimliğin oluŖmasında güçlendirici ve kapsayıcı katkılar sunduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Bali, Damla, vd. (2018). "Pankartlarımızın Feminizmle Alakası Var! Hem de Çok", <https://bianet.org/biamag/print/195524-pankartlarimizin-feminizmle-alakasi-var-hem-de-cok/>, Erişim tarihi: 06 Aralık 2020
- Bahtin, Mihail. (2019). *Rabelais ve Dünyası*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bakhtin, Michael. (2011), "Dialogic İmagination: Four Essays." *Austin, TX: University of Texas Press*.
- Bahtin, Mihail. (2020). *Karnavaldan Romana*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berktaş, Fatmagül. (2014). "Feminist Teoride Açılımlar", *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Branagan, Marty. (2007). "The Last Laugh: Humour in Community Activism". *Community Development Journal*, 42(4): 470–481.
- Brandist, Craig. (2011). *Bahtin ve Çevresi. Felsefe, Kültür ve Politika*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Butler, Judith. (2014), *Cinsiyet Belası*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Carli, Renzo, vd. (2016). "Emotional Textual Analysis". *Handbook of Methodological Approaches to Community-Based Research: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods*. Leonard Jason ve David Glenwick (Ed.) içinde. New York: Oxford University Press.
- Cuşa, Hasan. (2014). *Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam Romanı'nda Bahtin'in Diyolaji Kuramı Eksenli Bir Yaklaşım* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- de Beauvoir, Simone. (1956). *Second Sex*, London, Jonathan Cape
- Foucault, Michel. (2004). *Toplumun Savunmak Gerekir*. İstanbul: YKY.
- Gezeroğlu, Senem. (2015). *Nezihe Meriç'in Öykülerinde Kronotop (Zaman-Uzam)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Holquist, Michael. (1983). "Answering as Authoring: Mikhail Bakhtin's Translinguistics". *Critical Inquiry*, 10(2): 307–319.
- Holquist, Michael. (1990). *Dialogism. Bakhtin and His World*, USA: Routledge.

- İlim, Fırat. (2017). *Bahtin. Diyaloji, Karnaval ve Politika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gross, Elizabeth. (1987). "Philosophy, Subjectivity and the Body: Kristeva and Irigaray". *Feminist Challenges*. Boston: Northeastern University Press.
- Kıpçak, Nedret. (2016). *Yeni Karnaval Olarak Yeni Medya: Karnavalesk Nitelikleri İle Twitter* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- McHugh, Maureen. (2020). "Feminist Qualitative Research: Working toward Transforming Science and Social Justice" *The Oxford Handbook of Qualitative Research*. Patricia Leavy (Ed.) içinde. New York: Oxford University Press.
- McKee, A. (2003). *Textual Analysis a Beginner's Guide*. Australia: University of Queensland.
- Morreall, John. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. İstanbul: İris Yayıncılık
- Nesari, Jamali. (2015). "Dialogism versus Monologism: A Bakhtinian Approach to Teaching. Procedia". *Social and Behavioral Sciences*. 205, 642 – 647.
- Özkürallı, İlkay. (2015). "Queer Teori", *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Feryal Saygılıgil (Haz.), Ankara: Dipnot Yayınları
- Öztaş, Ece. (2019). "Ad Koymak Önemlidir: Toplumsal Cinsiyet ve Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Düzeni", *Aramızda Kalmasın Kır, Kent ve Ötesinde Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Pomorska, Kristina. (2019). "Önsöz". *Rabelais ve Dünyası* (Yaz. Mihail Bahtin) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Scott, Joan. (2010). "Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi". *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*. Sayı 12.
- Scott, James. (2018). *Tahakküm ve Direniş Sanatları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, Richard. (2012). *Berber*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Toprak, İsmail. (2017). *Bakhtin'in Diyoloji ve Heteroglossia Kavramları Bağlamında Alev Alıtlı'nın "Orda Kimse Var mı?" Roman Dizisinde Çokseslilik* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.
Ankara: Seçkin Yayınları.